

РОЗДІЛ 5

СТРУКТУРНА, ПРИКЛАДНА ТА МАТЕМАТИЧНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 80

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.28.2.33>

МОВНІ ЗНАКИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРИ У ТЕКСТАХ ПОЛІТИЧНОГО ІНТЕРВ'Ю

LANGUAGE SIGNS OF CULTURE CONCEPTUALIZATION IN THE TEXTS OF POLITICAL INTERVIEWS

Сосєдко К.Д.,

*orcid.org/0000-0002-8430-1833**аспірант кафедри української мови**Київського університету імені Бориса Грінченка*

Мета дослідження полягає в аналізі мовних знаків концептуалізації культури, що функціонують у концептах політичного дискурсу. Актуальність теми зумовлена важливою соціальною роллю політичної сфери у житті громадянського суспільства. Інформаційний, психоемоційний, культурний вплив, що відображається у повсякденності, відбувається завдяки поширенню повідомлень через засоби масової інформації. Останні для репрезентації змісту використовують мовні знаки, що відображаються у свідомості людей та отримують зворотній зв'язок. Відповідно до цього, формуються концепти. Лінгвістичних досліджень, що вивчають функціонування мови у політичному дискурсі достатньо. Однак, досліджень, що розкривають питання специфіки концептів під час повномасштабної війни мало. У процесі вивчення теми були використані загальнонаукові, філософські та спеціальні методи пізнання. Зокрема, аналіз та синтез, узагальнення, індукція, концептуальний аналіз та інтент-аналіз. Унаслідок опрацювання теоретичної бази дослідження, що проіндексована у базах даних Web of Sciences та Scopus, було визначено поняття «концепт». Встановлено, що реалізація концепту передбачає наявність дискурсивного диктуму (об'єктивна трансляція мовленнєвого акту) та дискурсивного модусу (суб'єктивне сприйняття та оцінка). Було опрацьовано матеріали інтерв'ю політичних діячів з відкритих джерел. З'ясовано, що основною функцією концептів культури під час повномасштабної війни є аксіологічна. На основі аналізу мовних засобів було виокремлено концепти «демократії», «свій-чужий» та «Європа». Важливу роль у політичній мові відіграють особові займенники, що підтверджено дослідженнями інших науковців. Отримані висновки й узагальнення поглиблюють лінгвістичний аналіз концептів у політичному дискурсі, відкривають перспективу аналізу мовних засобів як динамічних різнопланових явищ.

Ключові слова: політичний дискурс, семантика, концепт, політичні тексти, мовленнєвий акт.

The purpose of the study is to analyze the linguistic signs of culture conceptualization that function in the concepts of political discourse. The relevance of the topic is due to the important social role of the political sphere in the life of civil society. The informational, psycho-emotional, and cultural influence that is reflected in everyday life is due to the dissemination of messages through the media. The latter use language signs to represent the content, which are reflected in people's minds and receive feedback. Accordingly, concepts are formed. There are enough linguistic studies that examine the functioning of language in political discourse. However, there are few studies that address the specifics of concepts during a full-scale war. In the process of studying the topic, general scientific, philosophical and special methods of cognition were used. In particular, analysis and synthesis, generalization, induction, conceptual analysis and content analysis. As a result of the study of the theoretical basis of the research, which is indexed in the Web of Sciences and Scopus databases, the concept of "concept" was defined. It is established that the realization of the concept implies the presence of a discursive dictum (objective translation of the speech act) and a discursive modus (subjective perception and evaluation). The materials of interviews with political figures from open sources were analyzed. It is found that the main function of the concepts of culture during a full-scale war is axiological. Based on the analysis of linguistic means, the concepts of "democracy", "friend or foe" and "Europe" are distinguished. Personal pronouns play an important role in political language, which is confirmed by the research of other scholars. The obtained conclusions and generalizations deepen the linguistic analysis of concepts in political discourse and open up the prospect of analyzing language tools as dynamic and diverse phenomena.

Key words: political discourse, semantics, concept, political texts, speech act.

Постановка проблеми. Політичний дискурс містить сукупність політичних текстів, що функціонують у суспільстві через засоби масової інформації. Мовленнєвий акт політичних діячів завжди має певну мету, зокрема маніпуляція, переконання та ідеологічна пропаганда.

Якісна мовна політика політичного діяча включає правовий складник – встановлення та збереження балансу між правами людини та етнічної приналежності, дотримуватись принципів мовної екології та дбати про мовне різноманіття. Тому важливо розуміти мовні знаки політичних

символів і концептів, що формують громадську думку суспільства. Функціонування політичних інтерв'ю як жанрового різновиду політичного дискурсу зумовлює виникнення різних концептів, що відповідають реальному розвитку держави та суспільства й створюються з метою управління психоемоційним станом мас.

В умовах повномасштабної війни дослідження різних аспектів політичної мови має особливе значення. Мовленнєвий акт політичного діяча є відображенням соціально-мовленнєвого досвіду, що формується під дією різних ціннісних орієнтацій. Саме через функціонування концептів у мовленнєвій діяльності, політик транслює основний сенс повідомлення, що має не лише політичне, а й соціокультурне значення. Проблема дослідження концептуалізації культури у текстах політичного інтерв'ю, що розкриває їх семантику, полягає у визначенні концептів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченню соціального мовленнєвого коду у системі функціонування різних дискурсів присвячено багато праць українських та зарубіжних науковців. Т. Бані-Халед та С. Аззам [1] дослідили політичний дискурс з погляду концепції єдності на прикладі політичних промов Джо Байдена. Серед основних мовних засобів, що відображають тему єдності у мовленні політика є використання особових займенників «мій», «ми», «наш» та лексем «товариш», «друг», «об'єднання», «мирний», «ми можемо». І. Голубовська, Д. Харитонова та Н. Рудая [2] проаналізували близько 8000 мікротекстів з метою вивчення комунікативної поведінки політиків (П. Порошенко, Ю. Тимошенко, В. Янукович, В. Ющенко) та специфіки функціонування мовного політичного дискурсу в Україні. Науковці виділили лексеми, що описують комунікативну поведінку політиків у межах чотирьох стратегій: конфліктна, конфліктно-нейтральна, конфліктно-кооперативна й кооперативно-конфліктна.

Н. А.-Д. Ававдех, Л. Аль-Аббас [3] здійснили дискурсивний аналіз промов Д. Трампа. Науковці наголосили на тому, що лексичний склад мови політика будується на двох складових – ідентичність та приналежності; переконання та думки. Щодо граматичних конструкцій, то політик використовує займенники, модальні дієслова, різні ступені порівняння (найвищий було використано часто). О. Кузьменко, О. Кирилук, Т. Бублик, Ю. Бойко та В. Рубан [4] дослідили семантичні стратегії для оформлення політичного дискурсу. Серед цих стратегій науковці виділили: пом'якшення, повторення та оцінні лексеми.

Постановка завдання. Теоретичне опрацювання літератури показало, що лінгвістичні проблеми політичного дискурсу активно вивчаються українськими та зарубіжними науковцями на прикладі аналізу політичних промов. Однак недостатньо досліджень, що репрезентують мовленнєву діяльність політичних діячів під час повномасштабної війни. Окрім цього, не досліджено лінгвістичні особливості мови у жанрі політичного інтерв'ю, що характеризується діалогічністю, на відміну від політичної промови. Мета роботи полягає в дослідженні мовних знаків у текстах політичного інтерв'ю, що відображають соціокультурні концепти. Виконання зазначеної мети передбачає виконання таких завдань: 1) надати дефініцію поняття «концепт»; 2) проаналізувати інтерв'ю з політичними діячами та на рівні структурної організації синтаксичних конструкцій визначити концепти.

Під час вивчення лінгвістичного вираження соціокультурних концептів у текстах політичного інтерв'ю було використано методи концептуального аналізу та інтент-аналізу.

Виклад основного матеріалу. Під поняттям «концепт» розуміємо певну категорію, що функціонує через використання мовних знаків, які мають спільне семантичне значення. У такий спосіб формується зміст концепту. О. Газуда [5] зазначила, що концепт представляє нам різні варіанти лексем, що за змістовим значенням належать до одного роду. У мовленнєвій практиці політичних діячів закріплюються певні концепти, що відображають їхню позицію, переконання. Суспільство, яке залучено у політичний дискурс починає усвідомлено або на підсвідомому рівні використовувати концепти у своїй мовленнєвій діяльності, адаптуючи їх під певний комунікативний акт.

В. Шинкарук [6] зазначив, що важливу роль у розумінні природи концептуалізації відіграє дискурсивний диктум та дискурсивний модус. Сутність першого полягає у тому, що він функціонує як система, де міститься тематичний перелік концептів, які мають інформаційне навантаження, соціальне та культурне значення. А роль другого розкривається під час сприйняття суспільством певних концептів через призму цінностей, установок, що відображається у їхній оцінці та ставленні до певного концепту.

Реалізація концептів у політичному дискурсі передбачає наявність трьох основних ознак (рис. 1).

Концептуальним підґрунтям для розвитку культурних концептів є розуміння етичних,

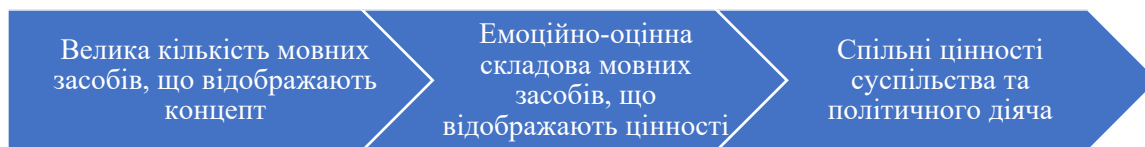


Рис. 1. Складові концепту

Джерело: розроблено автором

моральних, культурних цінностей, що формують сенс людського буття. Проаналізувавши мовні інтенції у текстах політичного інтерв'ю найчастіше трапляється культурний концепт «*демократії*» у контексті збереження європейських цінностей під час воєнного стану в Україні. Оскільки, під час євроінтеграційних процесів в Україні, особливого значення для збереження культури є захист прав та свобод громадян і демократії.

До прикладу: «Сьогодні наше виживання – в нашому *єднанні...*» – сказав Зеленський про те, як, на його думку, закінчиться війна [7]. «До контрнаступу *ми* готові... Морально готові. З точки зору мотивації, *наші* військові готові. З точки зору комплектації бригад, *ми* готові. Найголовніше – це захистити *наших* людей... *Ми* тому і боремось за ці цінності – *цінності свободи*, які для нас дуже важливі. *Ми* хочемо *миру*. Ми всі *свободні* і *відкриті*. І *кожен має право і свободу* на те, щоб запропонувати свою *допомогу* або не допомогти, свої думки тощо.» (інтерв'ю з Володимиром Зеленським від ВВС) [8].

«*Ми* воюємо насамперед *проти пригнічення державою людини*, проти парадигми, у якій світогляд є державоцентричним, “начальствоцентричним”, “самодержжецентричним”. Тобто *ми* воюємо за свою *внутрішню свободу*, за *право самостійно визначати те, як ми живемо* – індивідуально та в публічному просторі. *Ми* воюємо за те, щоб *вільно висловлювати свою думку, дискутувати, займатися творчістю, пересуватися* – за весь перелік *людських свобод*. Словом, *ми* воюємо за *індивідуальну свободу, за колективне право на самовизначення, за свою національну ідентичність*, без якої *наша свобода* неможлива, що доводить *тисячолітня українська історія*» – сказав Андрій Вишневецький [9].

Із наведених прикладів можна зробити висновок, що використання культурного концепту «*демократія*» є необхідною умовою у боротьбі проти російської агресії, оскільки є основною цінністю суспільства та держави. Використовуючи займенники «*ми, наші, наших*» політичні лідери наголошують, з одного боку, на єдності народу, на спільному виборі, а з другого – це перекладання власної відповідальності на колективну. Основними словами, що складають концепт

«*демократія*» є свобода та права людини. В умовах воєнного стану цей концепт може доповнюватися лексемами «мир», «безпека», «верховенство права», «повага до людської гідності», «повага до прав людини». Культурна складова концепту «*демократія*» полягає у тому, що вона сприймається як форма громадянської культури, що побудована на засадах поваги, справедливості, суспільної відповідальності.

Наступним культурним концептом є «*свій-чужий*». До прикладу: «Люди масово почали переходити на *спілкування українською мовою*. У першу чергу, це мірило й показник «*свій-чужий*» – сказав Тарас Кремень [10]. «Президент підписав закон про деколонізацію, а ми цей процес розпочали ще минулого року і вже значною мірою *очистили топонімічний простір* від нав'язаних імперсько-російських маркерів. Київрада ухвалила рішення про *усунення з публічного простору переліку бюстів, меморіальних об'єктів і пам'ятників, пов'язаних з Росією та радянським минулим*» – сказала Вікторія Муха [11]. «Якщо ви хочете увіковічнити *Московський патріархат* в Україні – *забороніть його*» – сказав Святослав Шевчук [12].

Отже, наведені приклади характеризують культурний концепт «*свій-чужий*» у питаннях мовної ідентифікації, релігії, деколонізації, дерусифікації топонімічного простору, відмови від російського культурного надбання. Тобто через мовні знаки можемо спостерігати, що концепт «свій» характеризується приналежністю до української нації, яка має власну самобутню культуру. В концепті «чужий» можемо спостерігати ворога, який має фізичну та психологічну загрозу для життя та знаходиться за межами української культури.

Ще одним культурним концептом є «*Європа*». До прикладу: «схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку народних художніх промислів на 2022–2025 роки має на меті оновити економічну модель промислів як сектору *креативних індустрій*» – сказала Лариса Петасюк [13]. «Повномасштабна війна стала для України точкою перезапуску: ми працюємо над *розвитком медицини, цифровізації, військовою та освітньою сферою*. Для української освіти це – реальна можливість *реформуватися до стандартів Європи*, про яку ми мріємо» – сказав Оксен Лісовий [14].

«...І зараз, мені здається, це те, що відбувається у нас: певним чином ми перевинаходимо *європейську культуру і стаємо її центром*». – сказав Володимир Єрмоленко [15].

Отже, основними лексемами культурного концепту «Європа» є креативні індустрії, креативна Європа, євроосвіта згідно з міжнародними стандартами, розвиток, цифровізація, інноваційні засоби, реформи, розвиток військової сфери.

Висновки. Під час дослідження мовних знаків концептуалізації культури у текстах політично інтерв'ю було визначено поняття «концепт», «дискурсивний диктум» та «дискурсивний модус». Було виокремлено три концепти (демократія, свій-чужий та Європа) на основі аналізу політичних інтерв'ю з сайту BBC, Suspilne та

ін. Визначено, що політичні діячі використовують мовні засоби, які соціально-важливі під час повномасштабної війни. Відповідно до цього відбувається підтримка патріотизму та об'єднання нації проти спільного російського ворога. Функціонування концепту залежить від суспільства. Тобто, чим довше концепт матиме значення для соціального розвитку, тим більше мовних знаків у ньому буде існувати.

Використання особових займенників, різних лексичних варіантів, що відображають спільні ціннісні орієнтації є основними мовними засобами інтерв'ю політичних діячів. Їх використання у політичному дискурсі ціленаправлено на національне об'єднання під час воєнного стану та подальшій євроінтеграції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bani-Khaled T., Azzam S. The theme of unity in political discourse: The case of President Joe Biden's inauguration speech on the 20th of January 2021. *Arab World English Journal*. 2021. Vol. 12, No. 3, p. 36–50. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol12no3.3>
2. Golubovskaya I., Kharitonova D., Rudaya N. Ukrainian institutional political discourse in a communicative-cognitive aspect. *International Journal of Society, Culture & Language*. 2022. Vol. 10, No. 1, p. 30–40. DOI: <https://dx.doi.org/10.22034/ijsc.2022.543104.2471>
3. Awawdeh N. A.-D., Al-Abbas L. A critical discourse analysis of President Donald Trump's speeches during the coronavirus pandemic crisis. *World Journal of English Language*. 2023. Vol. 13, No. 5, p. 392–402. DOI: <http://dx.doi.org/10.5430/wjel.v13n5p392>
4. Linguistic dimension of political advertising: Analysis of linguistic means of manipulative influence / O. Kuzmenko et al. *World Journal of English Language*. 2022. Vol. 13, No. 1, p. 205–211. DOI: <http://dx.doi.org/10.5430/wjel.v13n1p205>
5. Газуда О. Дослідження терміну «концепт» у сучасній лінгвістиці. *Мова та культура: сучасні аспекти співвідношення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 7–8 грудня 2018 року. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2018. С. 69–71.
6. Шинкарук В. Теоретичні аспекти розмежування понять модусу і диктуму. *Міжнародний філологічний часопис*. 2019. Вип. 10, № 1. С. 5–13.
7. «Жодних компромісів з Путіним». Зеленський дав інтерв'ю BBC. 2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64669532>
8. Володимир Зеленський: «До контрнаступу ми готові». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-65548618> (дата звернення: 13.05.2023).
9. Андрій Вишневський: Ми воюємо за власну ідентичність, за власну свободу і право самовизначення. 2022. URL: <https://vision.nazk.gov.ua/interview/mi-vouemo-za-vlasnu-identichnist-za-vlasnu-svobodu-i-pravo-samoviznacenna/> (дата звернення: 13.05.2023).
10. «Мова – це мірило «свій-чужий», – інтерв'ю з уповноваженим із захисту державної мови. 2023. URL: <https://social.com.ua/lyshe-u-nas/mova-cze-mirylo-svij-chuzhyj-intervyu-z-upovnovazhenym-iz-zahystu-derzhavnoyi-movy/> (дата звернення: 13.05.2023).
11. Депутат Київради Вікторія Муха: Є пропозиції перейменувати вулицю на честь Залужного. Але не можна. 2023. URL: <https://glavcom.ua/longreads/deputat-kijivradi-viktorija-mukha-perejmenuvati-vulitsju-na-chest-valerija-zaluzhnoho-ne-mozhna-923119.html> (дата звернення: 13.05.2023).
12. Чи гріх бажати смерті Путіну? Інтерв'ю з главою УГКЦ Святославом Шевчуком. 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/01/19/7385485/> (дата звернення: 13.05.2023).
13. Лариса Петасюк – про важливі здобутки та амбітні плани на 2022 рік. 2022. URL: <https://mkip.gov.ua/news/6689.html> (дата звернення: 13.05.2023).
14. Профосвіта – в пріоритет! Оксен Лісовий анонсував цілі та плани для МОН. 2023. URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/novynu-ukrayiny/ministr-osvity-oksen-lisovij-ozvuchyv-priorytety-i-czinnosti-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrayiny/> (дата звернення: 13.05.2023).
15. Боротьба та розвал цивілізацій: протистояння України очима Європи | Володимир Єрмоленко. 2022. URL: <https://localhistory.org.ua/videos/bez-bromu/borotba-ta-rozval-tsvivilizatsii-protistoiannia-ukrayini-ochima-ievropi-volodimir-iermolenko/> (дата звернення: 13.05.2023).